

АНАТОМІЧНИЙ СТІЛ ЯК НАЙБІЛЬШ ТЕХНОЛОГІЧНО ВДАЛА СИСТЕМА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ

УДК 378.147:611:37.091.33-028.22

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.285919>

Олена Мурзіна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри медичної фізики, біофізики та вищої математики
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету

Наталія Грінівецька, кандидат медичних наук,
доцент кафедри анатомії людини, оперативної хірургії та топографічної анатомії
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету

Міхаїл Вовченко, кандидат медичних наук,
доцент кафедри анатомії людини, оперативної хірургії та топографічної анатомії
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету

Максим Щербаков, кандидат медичних наук,
доцент кафедри анатомії людини, оперативної хірургії та топографічної анатомії
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету

АНАТОМІЧНИЙ СТІЛ ЯК НАЙБІЛЬШ ТЕХНОЛОГІЧНО ВДАЛА СИСТЕМА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуто переваги використання 3D анатомічного столу, такі як віртуальний маркер та текстові фрагменти, які можна використовувати під час заняття над зображенням тіла або органу з функцією збереження і закріплення. Використання медіатехнологій сприяє формуванню у студентів критичного мислення, більш ефективного засвоєнню навчального матеріалу та формує їх медіакомпетентність. Медіакомпетентність, зі свого боку, дає змогу формувати інформаційно насичене освітнє середовище, впливати на рівень медіакультури особистості, готувати її до безпечної і ефективної взаємодії із сучасним медіапростором.

Ключові слова: 3D анатомічний стіл; 3D ORGANON; новітні інноваційні методи навчання; медіа середовище; медіакомпетентність.

Лім. 7.

Olena Murzina, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Medical Physics, Biophysics and Higher Mathematics Department,
Zaporizhzhya State Medical and Pharmaceutical University

Natalia Hrynivetska, Ph.D. (Medicine), Associate Professor of the
Human Anatomy, Operative Surgery and Topographic Anatomy Department,
Zaporizhzhya State Medical and Pharmaceutical University

Mikhail Vovchenko, Ph.D. (Medicine), Associate Professor of the
Human Anatomy, Operative Surgery and Topographic Anatomy Department,
Zaporizhzhya State Medical and Pharmaceutical University

Maxim Shcherbakov, Ph.D. (Medicine), Associate Professor of the
Human Anatomy, Operative Surgery and Topographic Anatomy Department,
Zaporizhzhya State Medical and Pharmaceutical University

INTERACTIVE ANATOMICAL TABLE AS THE MOST TECHNOLOGICALLY MODERN VISUALIZATION SYSTEM IN MEDICAL EDUCATION

At the stage of preclinical professional training of future doctors of various specialties in institutions of higher medical education, the latest forms and methods of teaching students in the basic discipline "Human Anatomy" are used, therefore, the article considers various approaches to teaching this discipline. Thanks to the combination of classical approaches in the study of the basic discipline with innovative technologies such as digital library, digital textbooks, test systems, simulators, expert systems, anatomical table and 3D ORGANON is the basis for the formation of media competence of future doctors at the stage of pre-clinical professional training. The article discusses advantages of using a 3D anatomical table, such as a virtual marker and text fragments that can be used during a lesson on the image of a body or organ with the function of saving and fixing. An interactive technology of 3D anatomical table helps to avoid prior contact of an unprepared student with real biological material. While organizing the educational process, it is necessary to take into account the interactive features and creativity of students. Therefore, the use of media technologies in the educational process is one of the important and necessary ways to modernize higher medical education, taking into account the requests and needs of modern students. Therefore, future doctors use the 3D format device of the Anatomical Table and 3D ORGANON at the Zaporizhzhya State Medical and Pharmaceutical University while studying the "Human Anatomy" discipline. This provides an opportunity during the educational process to demonstrate the structure of organs and organ systems of the human body, which makes the lesson more informative and interesting. All this creates the impression of working with real objects, which contributes to a better understanding of the

АНАТОМІЧНИЙ СТІЛ ЯК НАЙБІЛЬШ ТЕХНОЛОГІЧНО ВДАЛА СИСТЕМА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ

educational material, interests and motivates students to study human anatomy. The use of media technologies contributes to the formation of students' critical thinking, more effective assimilation of educational material and forms their media competence. Media competence, in turn, makes it possible to form an information-rich educational environment, to influence the level of media culture of an individual, to prepare him for safe and effective interaction with the modern media space.

Keywords: 3D anatomical table; 3D ORGANON; the latest innovative teaching methods; media environment; media competence.

Постановка проблеми. У закладах вищої медичної освіти особливу увагу приділяють вивченню фундаментальних дисциплін на етапі доклінічної професійної підготовки, оскільки медико-біологічний цикл створює підґрунтя для подальшого опанування клінічних дисциплін. На цьому етапі важливу роль відіграє така навчальна дисципліна, як “Анатомія людини”, тому що вона є невід’ємною складовою морфології [7]. Особливістю викладання “Анатомії людини” в теперішніх умовах є оптимізація навчального процесу шляхом впровадження новітніх форм і методів навчання. Тому актуальним залишається впровадження у навчальний процес новітніх інноваційних методів навчання.

Одним із чинників, що зумовлює необхідність впровадження радикальних змін у навчальний процес закладів вищої медичної освіти, є відмінність сучасних студентів від їх попередніх поколінь. Це діти Інтернету та інформаційних технологій, які навчилися користуватися комп’ютером і різними гаджетами раніше, ніж читати. Значну частину свого життя вони проводять у віртуальному світі. Сучасні студенти не пристосовані до offline-методик навчання з минулого і не вважають за потрібне запам’ятовувати інформацію, оскільки її можна миттєво отримати з Інтернету. Вони креативні, прагнуть інтерактиву та орієнтовані на самостійне розв’язання складних завдань. Ці їхні особливості потрібно враховувати під час організації навчального процесу. Одним зі шляхів модернізації вищої освіти з урахуванням запитів і потреб сучасних студентів є застосування інформаційних технологій.

Підготовка майбутніх лікарів, здатних до ефектively професійної діяльності в умовах медіаінформаційного суспільства, передбачає спроможність навчатися протягом життя та оволодівати новими медіатехнологіями, що загалом сприятиме формуванню їх медіакомпетентності. Тому освітній процес підготовки майбутніх лікарів у процесі доклінічної професійної підготовки у медичному університеті спрямовується на впровадження медіатехнологій, на основі яких запроваджуються інноваційні методи навчання як умови розвитку медіакомпетентності.

Аналіз наукових досліджень. Аналіз останніх досліджень із зазначеної проблематики засвідчує упровадження медіаосвітніх технологій у навчальному процесі закладів вищої освіти. Р. Бужиков, Ю. Горун, І. Гуріненко, Н. Духаніна, О. Каліщева, О. Янишин та інші розглядали використання медіатехнологій у навчанні. Теоретичні аспекти медіаос-

віти та методологічні засади формування медіакомпетентності особистості досліджують такі науковці, як: О. Волошенко, Н. Духаніна, В. Іванов, А. Єрмоленко, В. Кульчинська, Г. Майборода, В. Мантуленко, М. Матвійчук, Ю. Мірошніченко, Л. Найдюнова, Г. Онкович, А. Сулім та інші.

Теоретичним та методологічним засадам первинної професійної медичної освіти приділяють увагу К. Амосова, І. Булах, О. Волосовець, Ю. Колесник, Ю. Марушко, Я. Цехмістер; компетентності фахівців галузі охорони здоров’я – Л. Кайдалова, Я. Кульбашна, М. Шінкарук-Диковицька.

Тому ми вважаємо за потрібне розглянути роль медіатехнологій в освітньому процесі майбутніх фахівців системи охорони здоров’я як засіб підвищення якості вищої медичної освіти.

Мета дослідження: розглянути можливості використання анатомічного столу як найбільш технологічно вдалої системи візуалізації тіла людини при вивченні навчальної дисципліни “Анатомія людини” у закладах вищої медичної освіти.

Методи дослідження. Кафедра анатомії людини, оперативної хірургії та топографічної анатомії Запорізького державного медико-фармацевтичного університету ефективно працює над створенням зручних та ефективних умов для навчання і засвоєння майбутніми лікарями навчального матеріалу, що включає використання анатомічного столу та 3D ORGANON.

Виклад основного матеріалу. Особливості викладання навчальної дисципліни “Анатомія людини” в сучасних умовах зумовлені вимогами до більш високого рівня знань з анатомії людини майбутніми лікарями як фундаменту професійної підготовки. Пріоритетними завданнями кафедри анатомії людини, оперативної хірургії та топографічної анатомії є удосконалення навчального процесу і підвищення якості підготовки студентів до засвоєння знань на клінічних кафедрах. Важливим залишається впровадження новітніх форм та методів навчання. При викладанні навчальної дисципліни студентам різних спеціальностей необхідно враховувати специфічні особливості майбутньої професії. Так, для студентів спеціальності 222 “Медицина” враховується майбутня професія, завданням якої є збереження і профілактика здоров’я людини. Для спеціальності 228 “Педіатрія” – вікові особливості органів та системи організму дитини. А для спеціальності 221 “Стоматологія” – особливості зубощелепного апарату людини.

Навчальний процес на кафедрі анатомії людини, оперативної хірургії та топографічної анатомії складається з лекцій, практичних занять та самостійної роботи студентів. Але важливою складовою навчального процесу є формування “клінічного мислення” майбутнього лікаря, яке відбувається на перших роках навчання у вищому медичному закладі освіти. Навчання студентів переважно будується за принципом засвоєння матеріалу по майбутній спеціальності для складання залікової сесії. Навчальний процес, побудований за принципом засвоєння інформації та її відтворення, призводить до формування у студентів шаблонного мислення. Щоб цього уникнути, майбутніх лікарів необхідно орієнтувати на самостійний пошук у різноманітних ситуаціях, а розв’язується це завдання переходом до освіти, що компетентно-орієнтована та є результатом інтегрування знань, навичок і розуміння.

Сьогодні, як ніколи, широкого застосування набули такі новітні інноваційні технології, як: цифрові бібліотеки (доступ до цифрових інформаційних ресурсів); цифрові підручники (забезпечують формування нових знань і навичок та доступ до накопичених знань); тестові системи (оцінювання та перевірка знань); тренажери (формування практичних навичок); експертні системи (прийняття рішення); медіасередовище (дає змогу здійснювати віддалений доступ до медіаресурсів); анатомічний стіл; 3D ORGANON.

Використанням інформаційних технологій в освітньому процесі потребує постійної самоосвіти як викладачів, так і студентів. На думку Л. Бондар, вони змінюють структуру традиційної суб’єкт-об’єктної педагогіки, у якій студент стає особистістю, яка прагне до самореалізації [1].

Інформаційні технології надають під час вивчення анатомії людини майбутніми лікарями нові можливості. Для розуміння будови тіла людини обов’язково потрібно побачити, тому обов’язковим елементом занять з анатомії людини є використання засобів наочності. У процесі викладання дисципліни “Анатомія людини” майбутнім лікарям у Запорізькому державному медико-фармацевтичному університеті використовується також трупний матеріал. Традиційно застосовуються друковані засоби наочності (плакати, анатомічні атласи) й анатомічні муляжі. Ці засоби є статичним і мають обмежені можливості під час демонстрування. Вони не забезпечують ефективного використання наочності і не відповідають сучасним вимогам до забезпечення якості освіти. Необхідність демонстрування органів і систем органів людини без використання трупного матеріалу, високі вимоги до якості навчання вимагають впровадження засобів навчання, що забезпечують можливість вивчення будови тіла людини у віртуальному середовищі.

Реальний прорив у вивченні анатомії людини здійснили 3D технології. Електронні 3D атласи з анатомії людини дають змогу побачити об’ємне зображення тіла людини й окремих органів, є доступними для використання, легко встановлюються на ноутбук або смартфон, які є майже у всіх студентів.

У Запорізькому державному медичному університеті під час вивчення анатомії людини майбутніми лікарями використовується 3D формат прилад “Анатомічний стіл” та 3D ORGANON. Анатомічний стіл надає можливість викладачеві під час викладу навчального матеріалу демонструвати будову органів і систем органів тіла людини, робить заняття більш інформативним. Це створює враження роботи з реальними об’єктами, яке сприяє кращому розумінню навчального матеріалу, зацікавлює і мотивує студентів до вивчення анатомії людини.

Можливості анатомічного столу студенти також використовують під час виконання практичних завдань. Він надає можливість детально розглядати зображення, збільшувати його і повертати під різним кутом, вивчати найдрібніші структури будови у потрібному ракурсі. Працюючи зі столом, студенти мають змогу самостійно виконувати завдання у зручному для них темпі, що забезпечує індивідуалізацію навчання.

На основі аналізу наукових досліджень, у яких висвітлюються можливості 3D анатомічних навчальних ресурсів [2; 5; 6], та узагальнення практичного досвіду їх використання на заняттях з навчальної дисципліни “Анатомія людини” ми відокремили низку дидактичних переваг 3D атласів з анатомії людини, що зумовлюють доцільність їх використання у підготовці майбутніх лікарів. Можливості 3D анатомічного столу сприяють ефективному використанню засобів наочності. Анатомічний стіл має віртуальний маркер та текстові фрагменти, які можна використовувати під час заняття над зображенням тіла або органу з функцією збереження і закріплення. Також він допомагає уникнути попереднього контакту непідготовленого студента із реальним трупом. Завдяки регулярному оновленню програмного забезпечення 3D анатомічного столу через Інтернет, майбутні лікарі завжди отримують актуальну інформацію.

Друковані засоби наочності (плакати, анатомічні атласи) є статичним і можуть передати лише двовимірне зображення. Об’ємні анатомічні муляжі також нерухомі і мають обмежені можливості під час демонстрування. Ці засоби навчання не можуть забезпечити розгляд органів з усіх боків, вивчення пошарової будови тіла людини чи окремих органів. 3D анатомічний стіл дає можливість обертати зображення і детально розглянути кожний орган, вивчити ділянку тіла людини від поверхневих до найглибших шарів, побачити взаємне розташування

органів, та, що дуже важливо, кровопостачання та іннервацію усіх анатомічних структур. Використання під час вивчення складного предмету медіатехнологій додає цікавості, захоплення та а цей процес набуває дослідницького характеру, що забезпечує умови для самореалізації, самоорганізації, саморегуляції, самоактуалізації та самоідентифікації в майбутній професійній діяльності.

Використання медіатехнологій сприяє формуванню у студентів критичного мислення, більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу. А саме вміння професійно орієнтованого критичного мислення, як уважає Г. Онкович [4], допомагає складати незалежні судження та приймати компетентні рішення у відповідь на інформацію, передану каналами масової комунікації, що сприяє формуванню медіакомпетентності лікаря.

Під поняттям медіакомпетентності особистості розуміємо як сукупність її знань, умінь, здібностей, що сприяють пошуку, відбору, інтерпретації, використанню, оцінюванню, критичному аналізу, створенню та передачі медіаінформації [3]. Медіакомпетентність допомагає особистості критично мислити, а значить формувати певне розуміння, прийняти компетентні рішення у відповідь на медіаінформацію, яка передається каналами мас-медіа.

У рамках нашого дослідження під медіакомпетентністю майбутніх лікарів розуміємо їхню компетентність щодо застосування медіатехнологій у професійній діяльності. Використання медіа в освітньому процесі університету є важливим засобом підвищення якості вищої освіти, оскільки професійна діяльність майбутніх фахівців все більше пов'язана із застосуванням сучасних інформаційних технологій, створенням власного медіапродукту для просування своїх ресурсів та послуг та подоланням проблем медіабезпеки через засоби масової інформації. Тому майбутні лікарі повинні впевнено орієнтуватися в медіасередовищі, володіти навичками створення власного медіапродукту.

Висновки. Кафедра анатомії людини, оперативної хірургії та топографічної анатомії докладає максимум зусиль до інноваційного розвитку Запорізького державного медико-фармацевтичного університету, задля досягнення стратегічної мети – переходу освітнього простору на якісно новий рівень, що відповідає перспективним світовим тенденціям вищої медичної освіти, та дає змогу університету створити умови для здійснення прориву й інтеграції до системи підготовки лікарів міжнародного стандарту і поширення позитивних результатів на систему вищої медичної освіти. В умовах сьогодення необхідно вдосконалювати і поліпшувати систему онлайн навчання, яка, крім безлічі беззаперечних переваг, звісно, і має низку недоліків. Наші викладачі беруть активну участь у наданні всієї необхідної інформації за допомогою електронних но-

снів та пристроїв. Це дасть можливість за непередбачуваних обставин зберегти на належному рівні якість викладання і подачі матеріалу з навчальної дисципліни “Анатомія людини”. Проте ніякі сучасні технології не зможуть замінити найважливішого – живого спілкування між викладачем та студентом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар Л.А. Аналіз становлення проблеми самостійної навчальної діяльності в українській школі і педагогіці. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць / заг. ред. академіка В.К. Буряка. Кривий Ріг, 2011. № 32. С. 132–140.
2. Кашперук-Карпюк І.С., Лаврів Л.П. Оптимізація викладання анатомії людини за умов використання комплексу комп'ютерних інформаційних технологій. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Медицина”*. 2015. № 1 (51). С. 269–271.
3. Мурзіна О. Сутність, зміст та структура медіакомпетентності лікаря. *Неперервна професійна освіта: теорія та практика*. 2021. № 1. С. 21–29.
4. Онкович Г.В. Медіакомпетентність фахівця. Київ, 2013. 286 с.
5. Тимошенко І.О., Андрієнко М.І., Дуднік А.О., Самборська О.О., Філаретова В.В. Технології вивчення анатомії людини. *Український науково-медичний молодіжний журнал*. 2015. № 3 (89). С. 5–57.
6. Stuart D. Inglis, John E. Tomaszewski, Raymond P. Dannenhoffer. Imaging and 3D Reconstruction of Anatomical Specimens as an Alternative to Traditional Learning Models. *The FASEB Journal*. 2017. Vol. 31. № 1. https://www.fasebj.org/doi/abs/10.1096/fasebj.31.1_supplement.736.9.
7. The role of technology in Anatomy teaching: Striking the right balance / A. Zargaran, M.A. Turki, J. Bhaskar et al. *Advances in Medical Education and Practice*. 2020. № 11. P. 59–266.

REFERENCES

1. Bondar, L.A. (2011). Analiz stanovlennia problemy samostiinoi navchalnoi diialnosti v ukrainkii shkoli i pedahohits [Analysis of the formation of the problem of independent activity in Ukrainian school and pedagogy]. *Higher and secondary school pedagogy*: coll. of science works. (Ed.). V.K. Buriak. Kryvyi Rih, No. 32. pp. 132–140. [in Ukrainian].
2. Kashperuk-Karpiuk, I.S. & Lavriv, L.P. (2015). Optymizatsiia vykladannia anatomii liudyny za umov vykorystannia kompleksu kompiuternykh informatsiynykh tekhnolohii [Optimization of the teaching of human anatomy under the conditions of using a complex of computer information technologies]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. “Medicine” series*. No. 1 (51). pp. 269–271. [in Ukrainian].
3. Murzina, O. (2021). Sutnist, zmist ta struktura media-kompetentnosti likaria [The essence, content and structure of the doctor's media competence]. *Continuous professional education: theory and practice*. No. 1. pp. 21–29. [in Ukrainian].
4. Onkovych, H.V. (2013). Mediakompetentnist fakhivtsia [Media competence of a specialist]. Kyiv, 286 p. [in Ukrainian].
5. Tymoshenko, I.O., Andriienko, M.I., Dudnik, A.O., Samborska, O.O. & Filaretova, V.V. (2015). Tekhnolohii vyvchennia anatomii liudyny [Technologies for studying human anatomy]. *Ukrainian scientific and medical youth magazine*. No. 3 (89). pp. 55–57. [in Ukrainian].

**ЕТНОКУЛЬТУРНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ
ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (90-ті рр. XX – 10-ті рр. XXI ст.)**

6. Stuart, D. Inglis, John, E. Tomaszewski, Raymond, P. Dannenhoffer. (2017). Imaging and 3D Reconstruction of Anatomical Specimens as an Alternative to Traditional Learning Models. *The FASEB Journal*. Vol. 31. No. 1. https://www.fasebj.org/doi/abs/10.1096/fasebj.31.1_supplement.736.9. [in English].

7. The role of technology in Anatomy teaching: Striking the right balance / A. Zargar, M.A. Turki, J. Bhaskar et al. *Advances in Medical Education and Practice*. 2020. No. 11. pp. 259–266. [in English].

Стаття надійшла до редакції 11.08.2023

УДК 37.014.3/.5:39(477)“1991/2010”

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.289433>

**Ганна Вишневська, методист вищої категорії навчально-методичного відділу
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО “Університет менеджменту освіти”**

**ЕТНОКУЛЬТУРНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ
ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (90-ті рр. XX – 10-ті рр. XXI ст.)**

У статті висвітлено результати наукового пошуку з актуальної міждисциплінарної проблеми, яка розкриває етнокультурні тенденції вдосконалення змісту шкільної освіти в Україні (90-ті рр. XX – 10-ті рр. XXI ст.), зумовлені зміною освітніх парадигм у контексті переходу від знаннєво-нормативної моделі освіти радянської доби – до особистісно-орієнтованої незалежної України. Дослідження має міждисциплінарний характер, а проблематика, піднята у статті, суголосна з нинішніми завданнями реформування шкільництва і розбудови НУШ, реалізації ціннісно-світоглядної моделі шкільної освіти. Матеріал статті підготовлено за результатами історико-педагогічних студій із використанням широкої джерельної бази.

Ключові слова: зміст шкільної освіти; етнокультурні тенденції; вдосконалення (оновлення) змісту; виховний ідеал; базовий навчальний план; варіативний компонент базового навчального плану; регіональний компонент змісту освіти; народні традиції; народна духовна культура.

Лім. 14.

**Hanna Vyshnevska, Methodist of higher category of the Educational
and Methodological Department of Educational and Scientific Institute
of Educational Management University “University of Education Management”**

**ETHNO-CULTURAL TRENDS IN IMPROVING THE CONTENT
OF SCHOOL EDUCATION IN UKRAINE (1990–2010)**

The article highlights the results of the study of the interdisciplinary scientific problem “Ethnocultural trends in improving the content of school education in Ukraine (1990–2010)”. The relevance of scientific research is determined by modern social requests for quality knowledge about productive practices and theoretical assets regarding the development of Ukrainian schooling on an ethno-cultural basis, the need for creative application of pedagogical practices that took place in the historical and pedagogical context of school education, within the defined chronological limits. The study of the stated issues was carried out on a wide source base, namely: analyzed documents about education in independent Ukraine, stored in the Center for the Study of Education of Ukraine scientific sources that reveal various methodological approaches to the modernization of the content of school education in the first 20 years development of the model of school education in independent Ukraine, regulatory documents (curriculum and programs) according to the chronological limits of the study – for a perfect characterization of ethno-cultural trends in the content of school education. Priority trends include the following: approval of the ethnocultural concept of the content of school education in Ukrainian documents on education; search for ways to implement the educational ideal on the ethno-cultural basis; regulatory and organizational regulation of the introduction of the ethno-cultural component into the educational process; the regional nature of the ethnocultural component of the content of school education. Ethnocultural trends in the development of the content of school education in the course of the paradigmatic changes that took place at the turn of the epochs, established in the process of research and presented above in the text, are characterized in detail. The valuable potential of the ethnocultural component of the content of school education is revealed. The peculiarities of the actualization of the ethnocultural component in the content of school education in the conditions of the formation of market relations in Ukraine and the development of the education system on new principles, namely democracy, statehood, freedom of choice, and de-ideologization, are characterized. Examples of various models of the implementation of the ethnocultural component in the work of secondary schools in the regions of Ukraine are presented, which confirm the conclusions about the viable educational, educational, developmental potential of the ethnocultural content and the need to find ways for its effective introduction into curricula, plans and textbooks. The article highlights the peculiarities of normative and legal regulation of the content of school education on cultural and historical grounds, which contributed to the development of ethno-cultural trends, their transformation and progress. Based on the results of the analysis of theoretical sources and progressive pedagogical experience of secondary schools in different regions of Ukraine, the contribution of Ukrainian scientists and practicing teachers to solving the current scientific and practical problem of improving (developing) the content of school education is summarized.